

VARTOSENĄ

Bendrosios pastabos. Susipažinę su kaikuriomis teorijos mintimis, turime pažiūrėti ir į praktiką — ršk. vartosena, nes nevisada teorija sutampa su praktika, nevisada joje įkūnėja, ypač mūsų atsitikimu. Be anksčiau minėtųjų bendrųjų istorinių aplinkybių, čia dar primintina, kad knygų, ypač minėtųjų kalbinių raštų, maža tebūta paplitusių. Pvz., Sutkevičius¹ (1848), jau minėtasis N. Gedgaudas (1860), pats vertėjas, kaip matėm, skundžiasi, kad niekas liet. kalbos gramatikos neparašęs, nors, be kitų, jau buvo Kasakauskio ir Marcinskó parašytos; Schleicheris (1852) vėl sako, kad nesą žemaitiškos gramatikos². — Periodikos nebuvimas D. L., be abejo, buvo viena iš svarbiausių ršk. vartosenos nenusistojimo priežasčių.

Kalbant apie vartosena, reikia čia turėti galvoje dvi jos rūšis — pasaulinių ir tikybinių (Šv. Rašto, evangelijų, įtakingesnių maldaknygių...) raštų. Mat, tikybinių raštų autoriams mažiau terūpėjo kalba. Būdinga, kad A. Pabrėža (1771—1849) tikybinio turinio raštus rašo įprasta tų laikų barbarizmų sujaukta kalba, o jo pasauliniai veikalai išsiskiria didesniu kalbos grynumu, taisyklingumu ir nuosakesne rašyba³. Maždaug iki Aušros laikų tikybinė literatūra ir yra gausesnė⁴.

Ršk. praktika paprastai visada suka į tam tikrą bendrinę keilą, daugiau ar mažiau nutoldama nuo kurios nors vienos tarmės. Dėl savo prigimties ji virsta tam tikru, daugiausia tarmių, mišiniu, kuris geriausiai tinka bk. Ne tiktai todėl, kad raštas negali tiksliai atvaizduoti tarmės fonetikos (čia ir tiksliausia mokslinė transkripcija nepasiekia idealo), bet ypač todėl, kad: 1) rašantysis šio to pasisavina iš savo pirmtakų ar svetimųjų (paprastai tokie autoriai nevienakalbiai), nes, kaip sakoma, daug lengviau važiuoti pravažintu keliu; o, be to, raštas ypač pradedančiajam yra tam tikras autoritetas; 2) rašto tikslas paprastai išeina už vienos tarmės ribų

¹ D. Sutkiewiczza, Žodininkas. 1848. (Žinia iš V. Maciūno).

² Briefe über die Erfolge einer wissensch. Reise nach Litauen 4. 1852.

³ Plg. A. Salio, Kretingos vienuolyno liet. rankraščiai. 1927 m. ŠD 17.

⁴ Lietuvos istorija, red. Šapokos, 498.